

ФУНКЦИЯТА НА ЛИТЕРАТУРНАТА ТЕОРИЯ ДНЕС

ДЖ. ХИЛИС МИЛЪР

Неотдавна Пол дьо Ман заяви щастливо — неизвестно с много или с малко ирония, — че *задачата* на критиката в следващите години ще бъде своего рода империалистическо обсебване на цялата литература от метода на реторичното четене, често наричано „деконструктивизъм“. „Но няма абсолютно никаква причина, поради която този вид анализ, предложен тук за Пруст — казва дьо Ман, — да не бъде приложим, със съответните модификации на техниката, към Милтън, Данте или Хьолдерлин. Това всъщност ще бъде проверката на литературната критика в следващите години.“¹ Надали може да се каже, че тази задача беше изпълнена с особена системна последователност във времето след 1979 година. Това е така, въпреки широкото влияние на „деконструктивизма“, въпреки множеството книги и статии за него и въпреки блестящите работи на по-младите критици повлияни от Дьо Ман. Имаше повече разговори за деконструктивизма — като „теория“ или като „метод“, — повече опити да го аплодират или оплакват, отколкото да се покаже, че той е „приложим“ към Милтън, Данте или Хьолдерлин, към Антъни Тролъп и Вирджиния Улф.

Всъщност след 1979 г. имаше значително изместване на фокуса на литературните изследвания от „вътрешното“, реторичното изучаване на литературата към изучаването на „външните“ отношения на литературата, на нейното разполагане сред психологически, исторически или социологически контексти. Казано иначе, имаше изместване от интереса към „четенето“, което означава фокусиране върху езика като такъв, върху неговата природа и възможности, към различните форми на херменевтично интерпретиране, което значи концентриране върху отношението на езика към нещо друго — Бог, природа, общество, аз-а, нещо, което се приема, че е извън езика. Имаше — благодарение на едно от тези (може би необясними, но несъмнено „предопределени“) измествания на интереса — огромно увеличаване на интереса към психологични и социални теории на литературата като феминизма на Лакан, марксизма, фукоизма. Това бе придружено с всеобщо връщане към старомодни биографични, тематични и литературно-исторически методи, които предхождат Новата критика. Работи, опрени на такива методи, често се пишат така безгрижно, сякаш Новата критика, да не говорим за по-новите реторични методи, никога не са съ-

¹ Paul de Man. *Allegories of Reading* (New Haven and London: Yale University Press, 1979), pp. 16—17, по-нататък АЧ. Моето есе бе написано преди откриването на писаното от Пол дьо Ман през войната и последвалия го поток от есета за него в масмедияте и другаде. На друго място съм писал за ранните работи на Дьо Ман, но ще кажа, че оставам така убеден, както когато писах това есе, че късните работи на Дьо Ман са абсолютно необходими за съвременното изучаване на литературата.

ществували. Това геологично прехлъзване или това течение се вижда еднакво както „отдясно“, така и „отляво“. То присъства еднакво в носталгията на един Уолтър Джаксън Бейт (Walter Jackson Bate) по времето преди Новата критика, която, както смята той, пагубно е стеснила обхвата на литературната наука², както и в презрението и неприемането от млади марксистки и фукоисти на изучаване на литературата, откъснато (така казват те) от историята и политиката. Сякаш навсякъде се надигаше огромна въздишка на облекчение. Край на ерата на „деконструктивизма“. Времето му е изтекло и ние можем да се върнем с ясно съзнание към по-топлото, по-човешкото занимание да пишем за властта, историята, идеологията, „институцията“ на изучаването на литературата, класовата борба, потискането на жените и истинския живот на мъжете и жените в обществото, както те съществуват сами по себе си и както са „отразени“ в литературата. Ние отново може да задаваме прагматични въпроси за приложенията на литературата в човешкия живот и обществото. С други думи, ние може да се върнем към онова, към което изучаването на литературата винаги е клоняло, когато не е съпроводено от сериозен размисъл за спецификата на литературата като начин на съществуване на езика. Пол дьо Ман или Жак Дерида имат такива необичайни изисквания към обикновения акт на четене на едно стихотворение, роман или философски текст, че човек се уморява само като си помисли за тях. Разбира се, четенето не може да бъде толкова мъчно! Или пък да изисква такова самосъзнание, такива колебания. Несъмнено не може да се очаква от никого да овладее засушената последователност на деконструктивното четене и да го прилага постоянно. Необходимо е да свикнем с това. Сериозното приемане на онова, което казва деконструктивизмът за езика на литературата или за езика като такъв, може да забави или отложи за неопределено време желанието ни да се насочим към отношенията на литературата към историята, обществото, аз-а. Дьо Ман във вече класическото си есе по този въпрос — „Съпротивата срещу теорията“ (The Resistance to Theory)³ — анализира причините за това нетърпение, за това колективно желание да се потиснат, да се избягнат трудностите при ясното разглеждане на литературата и последователното мислене на природата ѝ като специфична употреба на езика. Доказателство за казаното от дьо Ман в есето е отказът то да бъде включено в сборника за връзките на литературната наука с другите дисциплини, финансиран от Американската асоциация за съвременен език (Modern Language Association of America). Очевидно теорията на Дьо Ман за съпротива срещу теорията среща значителна съпротива.

Изоставянето на реторичното изучаване на литературата често се придружава от невярно представяне на онова, което Дьо Ман, Дерида и техните колеги действително са казали за външните връзки на литературата. Казва се, че тези критици се занимават единствено с езика и откъсват езика от реалния свят на историята и живите мъже и жени. Деконструктивизмът се причислява към други овехтели „стерилни“ и „елитарни“ „формализми“. Той бива противопоставян на по-новите социологически методи, които се използват прагматично в действителния свят извън езика. Хвала

² Вж. Walter Jackson Bate. The Criticism in English Studies. — In: Harvard Magazine, 85, No 12 (1982), 46—53. За убедителен отговор вж. Paul de Man. The Return to Philology. — In: The Times Literary Supplement, No 4, 158 (Friday, December 10, 1982), 1355—56. Това есе сега е в сборника на Дьо Ман The Resistance to Theory (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1986).

³ Paul de Man. The Resistance to Theory. Публикувано за първи път в Yale French Studies, 63 (1982), 3—20; по-нататък като СТ. Сега може да се намери като есе-то, дало заглавието на книгата на Дьо Ман, спомената в бележка 2.

на мотивите за това отместване, на благородното желание за социална справедливост, за подобряване на положението на жените и малцинствата, за ясното разбиране на идеологическите предпоставки, които невидимо ни манипулират и на които изместването на центъра на вниманието, който описвам, е несъмнено очевиден пример. Хвала и на нетърпението за действително трудната работа на четенето, на чувството за неудовлетвореност от това, че четенето може да бъде откъснато от реалните задължения на живота, на желанието изучаването на литературата да бъде зачитано, да има въздействието на власт в обществото и историята.

Въпросът е какво общо има това с изучаването на литературата. Тъкмо при определянето на тази връзка започват мъчнотиите и разногласията. Моят аргумент е, че изучаването на литературата има много общо с историята, обществото, аз-а, но че това отношение не е въпрос на тематично отразяване на тези извънлитературни сили и факти в литературата, а по-скоро е въпрос на начина, по който изучаването на литературата предлага може би най-добрите възможности за идентифициране на природата на езика при въздействието му върху онова, което Дьо Ман нарича „материалността на историята“. Тук „четенето“ — в смисъл на реторичен анализ от най-внимателен и търпелив вид — е неизбежно. Как иначе ще узнаем какво е и какво казва даден текст, какво може да направи? Това никога не може да бъде взето за предварително дадено, дори и когато текстът е коментиран поколения наред.

Тъй като „четенето“ в такъв смисъл е неизбежно при всяко отговорно занимание с отношенията на литературата към това извън нея, за изучаването на литературата би било катастрофа, ако прозренията на деконструктивизма, както и на Новата критика, и на критици като Уилям Емпсън (William Empson) и Кенет Бърк (Kenneth Burke) бъдат забравени или отпратени в отминал етап на някакво въображаемо историческо „развитие“, така че вече да не е необходимо да бъдат приемани сериозно в реалната, днешната работа на литературната наука. Бих отишъл дотам, че да заявя, перифразирайки Дьо Ман, че „задачата на литературознанието в следващите години“ ще бъде посредничеството между реторичното изучаване на литературата, в което „деконструктивизмът“ е несъмнено най-последователен в последните години, и така неудържимо привлекателното днес изучаване на външните отношения на литературата. Или, тъй като — както ми напомня Томас Кийпън (Thomas Keenen) — думата *посредничество* е част от речника на диалектичното мислене и винаги предполага възможността за някакъв синтез или *Aufhebung*, обикновено за сметка на едната или другата част, би било по-добре да кажа „сблъсък“ или „внезапна среща“, или „договаряне на не-договоряемото“, понеже, може би, реторичното изучаване на литературата или на „литературността“ във всеки езиков отрязък, след като е взет като текст, е внезапната среща с онова артикулирано в езика нещо, което изобщо не може да се сведе до или обясни чрез исторически, социологически или психологически методи на интерпретация. Даже „внезапна среща“ или „сблъсък“ подвеждат, тъй като това, за което говорим, не може никога да бъде видяно лице в лице, а само непряко, подобно на следите или дирите от преминаването на космични частици през мехурчестата камера. Във всеки случай без реторичното изучаване на литературата, без съсредоточаването върху езика, върху неговите закони, върху това, което той е и което може да прави, особено върху ролята на фигуративния език при намесата му в праволинейното действие на граматиката и логиката, подобно на намесата на паразитния вирус в дейността на приемащата клетка, няма надежда да разберем каква именно може да бъде ролята на литературата в обществото, историята и живота на отделния човек.

В стремежа ни да направим изучаването на литературата нещо значимо ние винаги сме изложени на опасността да определим неправилно мястото на тази роля, да имаме прекомерни претенции към литературата, като например политическа или историческа сила, или да смятаме преподаването на литературата за твърде очевидно политизирано. Никой не може да се съмнява, че литературата е перформативна, че прави нещата да стават, че е начин да се правят нещата с думи и никой не може да се съмнява, че преподаването на литературата винаги съдържа политическа съставка, и може би в най-голяма степен, когато аз съм най-мълчалив за политически-те й внушения, когато не ги съзнавам или съм безразличен към тях. Перформативният ефект на литературата — за добро или лошо — не толкова се преувеличава, колкото често се поставя на грешно място. Социологическите теории за литературата, които я свеждат до просто „отражение“ на господстващи идеологии, всъщност клонят към ограничаване на ролята ѝ до пасивно огледално отразяване, до един вид несъзнателна анаморфоза на действителните проявления на властта. Изучаването на литературата в такъв случай би казало на читателите неща, които те може би биха могли да научат по-добре другаде — чрез прякото изучаване на историческите документи например. Дьо Ман, от друга страна, стига до твърдението, че „текстуалните алегории на това равнище на реторична сложност (той говори за „Обществения договор“ от Жан-Жак Русо) пораждаат история“ (АЧ 227). За да се разбере как става така, че определен вид език прави реалност онова, което наричаме история, е необходимо първо да разберем какво означава той в рамките на даден текст, да се говори за него като текстуална алегория с високо равнище на реторична сложност. Потребно е, тоест да *четем* „Обществения договор“ или който и да е друг интересуващ ни текст, което не е лесно, нито се случва толкова често, колкото ни се иска, преди да продължим уверено да изучаваме тези външни връзки. Казано другояче, самите тези външни връзки са вътрешни за текста. Оразличаването между вътрешно и външно, както при повечето подобни бинарни опозиции, се оказва неистинно и подвеждащо. Самите тези очевидно „външни“ отношения изискват реторичен анализ — например ясно разбиране на различните фигури на речта, които са винаги необходими в една или друга форма, за да се говори за отношението на една литературна творба към нейния „контекст“: „отражение“ е метафора; „контекст“ е метонимия; „идеология“ е анаморфоза и т. н.

Всъщност работите на Дьо Ман или Дерида не са изцяло „вътрешни“, изцяло интересуващи се от езика като такъв, ограничени до езика в разредена изолация от извънезиковото. Напълно развита теория на историческите, психологическите и етическите отношения на литературата съществува още в „Алегории на четенето“ (*Allegories of Reading*) от Дьо Ман например. Това, което той правеше през последните две-три години от живота си, беше все повече съсредоточено върху подобни въпроси — безспорно още един пример за това почти всеобщо изместване към политиката, историята и обществото, което бележи особеността на съвременния момент в литературната наука. Несъмнено и предлаганото есе е още един пример за това. В спомнатото есе „Съпротивата срещу теорията“ например Дьо Ман казва следното за приноса на реторичното изучаване на литературата за разбирането на социалното, политическото и историческото:

Ще е нелепо например да се смесва материалността на означаващото с материалността на онова, което то означава. Това може да изглежда достатъчно очевидно на равнището на зрението и звука, но не е толкова очевидно при по-общата феноменалност на пространството, времето или особено при аз-а: никой нормален човек няма да опита

да отглежда грозде на светлината на думата „ден“, но е много трудно да се приеме моделът на нашето минало и бъдещо съществуване иначе, освен в хармония с времевите и пространствени схеми, принадлежащи на фикционалните повествования, а не на света. Това не значи, че фикционалните повествования не са част от света и действителността; тяхното въздействие върху света може да бъде твърде силно, за да не бъде вземано предвид. Това, което наричаме идеология, е тъкмо объркването на езиковата с природната действителност, на референтността с феноменалността. Следователно повече от всеки друг вид изследване, включително и икономическата наука, лингвистиката на литературността е мощен и незаменяем инструмент в свалянето на маските на идеологическите отклонения, както и определящ фактор при обясняването на тяхната поява. Тези, които обвиняват литературната теория, че забравя социалната и историческата (тоест идеологическата) действителност, просто изказват своя страх от разкриването на техните собствени идеологически мистификации чрез инструмента, който се опитват да дискредитират. Накратко, те са много лоши читатели на „Немска идеология“ от Маркс. (СТ 11)

Някой може да иска да спори с горното или да каже, че Дьо Ман съвсем погрешно е схванал отношението между изучаването на език и литература и политика, но само ако човек е непочтен, може да твърди, че той не излага експлицитно политическите и историческите импликации на своята теория за езика и на теориите си за онова, което нарича „литературност“. Навярно по-добре би било да говорим за това, което той е написал не като абстрактна теория, а като практика, защото почти всички негови работи имат за център четенето на един или друг текст, например серията есета за различните произведения на Русо в „Алегории на четенето“. Или, за да съм още по-прецизен, написаното от него, като всяко добро литературно изследване, не е нито чиста теория, нито чиста практика, „практическа критика“, нито пък е смесица от двете или нещо между тях, а вид интерпретиращ език, който е откъд неистинската и подвеждаща опозиция. Човек би могъл да го нарече „онагледяване“, но това би оставило открит въпроса „онагледяване на какво точно?“. Отговорът трябва да бъде, че всеки добър пример на четене е онагледяване на други примери — според странната логика на синекдохата — в случая на литературната наука, където няма възможност за сумиране или установяване веднъж завинаги на всеобхватна обща теория. Ако във всеки случай едно от едновременно практическите и теоретическите измерения в работите на Пол дьо Ман е скрупулъозното излагане на референтните, историческите, социалните и политическите въздействия на литературата, същото в еднакво решителна степен може да бъде показано и при Жак Дерида, който непрекъснато е включвал съображения за институционалните, политическите и социалните импликации на своите работи, например в „Мнения“ (Positions) или по-неотдавна в интервю, озаглавено „Деконструктивизмът в Америка“ (Deconstruction in America)⁴.

Фактът, че опонентите на реторичното изучаване на литературата от двете страни на политическия спектър продължават да го представят неправилно като аисторично и аполитично, би могъл да покаже важността на обсъждания проблем. Залогът, както се вижда, е огромен както за литературната наука като такава, така и за функционирането ѝ в обществото сега, а и за това, което е възможно да бъде тя през следващите години. Иначе казано, залогът е огромен в продължаващото обмисляне на импликациите на реторичното изучаване на литературата за нашия политически и етически живот.

Несъмнено в американското общество и в отношението на университетите към обществото стават коренни промени, а следователно и в социалните функции на изучаването на литературата и на литературната теория.

⁴ Jacques Derrida. Deconstruction in America. — In: Critical Exchange, No. 17 (Winter, 1985), 1—33.

Може би най-видимата от тези промени, извършващи се в момента, е откритостта на университета за нахлуването на индустриални изследвания. Все повече изследвания в университета се финансират не от федералното правителство или дарителски фондове, а от стипендии и договори с частната индустрия. Струва ми се, че това е главната промяна, ставаща сега. Макар че тя може да изглежда толкова далечна на онова, което вършим в хуманитаристиката, че да няма отношение към него, мисля, че не е така. Тези нови форми на „съвместни изследвания“ са свързани с други форми на откритост, с други форми на нахлуване в границите на университета. А те променят из основи функцията на хуманитарните проучвания в обществото.

Консенсусът за функцията на хуманитаристиката в живота на Америка продължи приблизително до 1944 година, когато аз отидох в колежа. Този консенсус до голяма степен беше продукт на хуманизма на Матю Арнолд (Matthew Arnold) — такъв, какъвто беше вплътен в програмата на американските колежи и университети. Тази програма беше насочена предимно към подготовянето на белите англосаксонци от средната класа за професии: право, медицина, преподаване, държавна служба, бизнес, протестантски проповедници и към подготовянето на белите англосаксонци от средната класа да бъдат по-добри съпруги, майки, домакини и служители в местната администрация. Идеята беше, че човек отива за четири години в защитено и уединено място, често защитено и уединено от „другия пол“, и там усвоява хуманитарните ценности, четейки Платон, Шекспир, Робърт Браунинг и т. н., подготвяйки се да влезе в обществото. Консенсусът за хуманитарното обучение разглежда това обучение предимно като тематично и стилистично. Курсовете по хуманитаристика бяха в помощ на усвояването на най-доброто, което е мислено и казано в нашата западна традиция от Библията и древните гърци насетне. Тези курсове даваха също и образци на стил, най-често взимани от викторианската проза. В задължителния курс за първокурсниците, който имах в Обърлин колидж (Oberlin College) през 1944 година, четяхме Арнолд Нюман, Мил, Хъксли и преводите на „Илиада“ на Ланг, Лийф и Мейърс (Lang, Leaf, Meyers). Съществуваше всеобщ консенсус за канона, който би трябвало да чете студентът по литература. Канонът беше предимно английски: Чосър, Шекспир, Милтън, Поуп, Уърдсуърт, Тенисън, Арнолд, Т. С. Елиът, нито една жена сред тях, а чуждите произведения обикновено бяха четени в превод, както все още се прави и днес в безбройните курсове по „шедьоври на западната литература“ навред в Съединените щати. Това означаваше всеобщо съгласие относно преводимостта на творбите в този канон, които са били написани на латински, гръцки или италиански. Въпреки престорените „изисквания за владеење на чужди езици“ и на препоръчителността да може да се чете на френски, немски или латински, консенсусът, който описвам, се градеше най-вече върху допускането, че великите шедьоври на който и да е език може и са били преведени на английски без съществени загуби. И нищо чудно, че тези „изисквания за владеење на чужди езици“ постепенно ерозираха, тъй като необходимостта да се чете Омир или Данте, или Достоевски, или Бодлер, или Ницше „в оригинал“ в никакъв случай не беше всеобщо призната.

И в същия този момент — макар че тогава аз изобщо не го осъзнавах — консенсусът се рушеше. „Как да се разбира поезията“ вече се опитваше много предпазливо в някои от курсовете за напреднали по английска литература в Обърлин, а същото се правеше и из цялата страна. Новата критика беше, както проникновено отбелязва Уолтър Джаксън Бейт в спомене-

натото по-горе есе, решителен удар по този консенсус. След като се приеме, че всеки може да чете едно стихотворение и не са необходими специални знания или принадлежност към определена класа с определено образование, след като внимателно се отмести, макар и леко, от това, *какво* е казано, от тематичното съдържание, към *как* е казано, към тона, стила, фигурите на речта, начините на представяне — това е началото на края на този консенсус. Рано или късно някои преподаватели или студенти ще видят, че „как“ замъглява и подкопава „какво“. Дълготрайният ефект на Новата критика, следователно, беше много по-различен, може би противоположен на консервативните намерения на своите основатели. Раждането на американския деконструктивизъм от участието на Пол дьо Ман в курса „Нит 6“ на Рубен Брауър (Reuben Brower) в Харвард може да бъде разглеждано като алегория на този процес⁵.

Втори удар по консенсуса бе включването на дисциплината сравнително литературознание в програмата на американските колежи и университети. Благонамерено и консервативно по замисъл, това включване в края на краищата доведе до признаването на същностната непреводимост от един език на друг. Това означава, както ясно го вижда Бейт, разчупване на авторитета и ръководното положение на факултетите по английски (Departments of English), постепенното признаване на причината, поради която човек трябва да учи чужди езици: не за да се върне от тях към английския, а да остане в тях, може да се каже — да се приобщи към тях като към родни езици. От гледна точка на стария консенсус на Арнолд за хуманитарните науки както Новата критика, така и развитието на съвременното литературознание бяха разрушителни. В края на краищата те бяха смъртоносни атаки, поразяващи паразити в приемащия организъм, произведени от самия него.

Към тези два вътрешни, самоподготвени удара срещу стария консенсус за хуманитарните науки могат да бъдат прибавени и социалните промени извън университета: новото схващане, че всички американци би трябвало да имат по-високо образование; възникването на големи държавни университети; отиването към идеята, че жените също би трябвало да бъдат образовани за споменатите професии (отиването към тази идея е с неопценима важност); постепенното осъзнаване на факта, че Съединените щати са многоезична, а не едноезична страна; технологичните изобретения като телевизията; реактивните самолети, докарващи тук европейските учени за няколко часа; изключително бързото превеждане на европейските „теоретични“ трудове — така че те често се появяват за първи път на английски — накратко, всеобщото интернационализиране на хуманитарните науки.

Резултатът от всички тези пресичания на границите беше рухването или свършекът на този стар консенсус. Не мисля, че той може да бъде възстановен с декрет. Най-много, или най-лошо, на негово място може да бъде наложено отново измамно, но в крайна сметка репресивно подобие, както се опитва сега на някои места. Това е може би най-голямата опасност за хуманитаристиката в момента. Под „репресивен“ имам предвид например насилването на латиноамериканец или таитянин в Лос Анжелос, на пуерториканец в Ню Йорк, на тъмнокож от бедните централни квартали на първия или втория град да чете единствено „Крал Лир“, „Големите надежди“ и другите произведения от стария канон и да ги чете заради „съдържанието“ и според телеологичните представи, които са предварително предписани.

⁵ Това се обсъжда в есето на Дьо Ман *The Return to Philology*. Вж. бележка 2.

Джоузеф Конрад нарече това „Потискане на дивашките обичаи“, което, както си спомняте, се оказа „Избийте всички зверове“. Латиноамериканецът, таитянинът или пуерториканецът се смятат за „звяр“, докато тя или той могат да бъдат превърнати, доколкото е възможно, в този бял мъж от средната класа, за когото е бил предназначен канонът. Рухването на консенсуса за хуманитарните науки, рухване, за което, както казах, съдействаха както вътрешни, така и външни фактори, означаваше невъзстановимо разбиване на канона, разбиване на схващането за преводимост и, най-накрая, разбиване на схващането, че хуманитарното образование е предимно естетическо (свързано е с удоволствието) и тематично (свързано е с ценностите).

Не бива да се разбира грешно това, което имам предвид, казвайки разклащане на канона. Не искам да кажа, че повече не бива да четем Софокъл, Данте, Шекспир, Милтън, Уърдсворт и останалите. Несъмнено ще е добре те да се четат и занапред. Но сега те се четат различно, отчасти като резултат на новите начини на четене, които показаха, че у тях има много повече проблеми, отколкото някога може би е изглеждало, че са много по-малко сигурни и трайни хранилища на ценностите и идеите на нашата културна традиция, отколкото някои защитници на канона все още изглежда мислят, че са. Каноничните произведения сега могат да бъдат видяни като особено концентрирани форми на универсални черти на езика, на тенденцията на фигуративния език например да подрива праволинейното граматично или логическо значение. Освен това каноничните творби сега се четат по различен начин, защото се четат в различен контекст от учени, израсли с телевизията, киното и популярната музика например, или в курсове, където те са поставени редом с неканонични творби. Идеологията на традиционния канон съдържа както изключването на неканоничните произведения, така и твърди предположения за това как следва да се четат каноничните творби. Разбиването на канона завършва с отхвърлянето и на двете форми на ограничаване.

Каква основна причина за изучаването на хуманитарните науки трябва да замести стария консенсус? Мисля, че може да има само един отговор. Опазване, консервиране, съхраняване на архивите, цялата работа на паметта, помнене и увековечаване: да, това си остава неотменна задача на хуманитарните изследвания. Но нашето минало сега се помни по различен начин и в паметта се извикват някои по-различни неща, като например литературата и историята на тънкокожите или историята на жените и писаното от тях. Паметта, съхраняването и интерпретирането на това, което се помни, не е пасивен, а жизненоважен и страстен акт — акт, който всяко поколение извършва наново и по различен начин, обсебвайки историята за своите собствени нужди. Една от важните последици на новите видове литературна теория е предефинирането на онова, което заслужава да бъде помнено, и на способите за откриване и претълкуване, които трябва да се следват, за да сме сигурни, че помним каквото искаме да помним.

Заедно с тази постоянна задача на хуманитарните изследвания обаче те, в сегашния контекст на нашето многоезично и многорасово общество, чиито културни традиции за добро или лошо са оформени главно от масмедията, трябва да се съсредоточат отново и върху друга традиционна задача — преподаването на *четене*. Курсовете в литературните факултети би трябвало да се превърнат преди всичко в упражняване в четене и писане, в четене на великите литературни творби — да, но с много по-широка представа за канона, и заедно с това упражняване в четене на всички знаци — живопис, кино, телевизия, вестници, исторически данни, данните на ма-

териалната култура. Един образован народ днес, информиран електорат, е народът, който може да чете, който може да чете всички знаци, а това не е лесно да се научи⁶.

Нашата основна задача, новото основание на хуманитаристиката е да преподава четене и въздействащо писане, което може да се появи единствено от или да придружи школуваната способност да се чете. Тази трансформация в задачата на преподавателите в хуманитаристиката е дошла отчасти от коренните промени в самото ни общество и следователно от промените в ролята на университетите и колежаите, които са основна институция в това общество, и отчасти от съпътстващите ги вътрешни промени в самите дисциплини. Най-видната от втория вид промени, особено в литературните изследвания, е новото централно място на теорията. Бъдещето на литературната теория е огромно (да перифразирам Матю Арнолд), защото тя е основният инструмент и при двете задачи на хуманитарните изследвания: дейността по архивното помнене и дейността по преподаването на критично четене като първостепенно средство за борба с това опустошително объркване на лингвистиката с материалната действителност, едно от имената на което е „идеология“.

*Превел от английски:
Никита Нанков*

⁶ Макар че Джонатан Калър (Jonathan Culler) и аз вероятно се различаваме донякъде в това, какво точно значи да се преподава добро четене, аз се окуражавам от факта, че той е съгласен с главното, което казвам тук. Ето няколко изречения от негово есе, озаглавено „Бъдещето на критиката“ (The Future of Criticism), което предстои да бъде публикувано, и на което се натъкнах, докато печатах моето есе:

Но когато човек мисли за бъдещето на нашето многоезично и многорасово общество, е трудно сериозно да си представи установяването на обща култура, основаваща се на древните гърци или другите класици. Такава обща култура, каквато имаме, по необходимост се основава върху масмедийите — особено филмите и телевизията. Училищата няма да се противопоставят на тази култура ефективно, като изискват изучаването на определени исторически артефакти, опитвайки се да наложат канон. Борбата срещу вредните влияния на масовата култура трябва да бъде на друг фронт: чрез преподаване на критично мислене, може би посредством анализиране на идеологическите залози и структурите, на произведенията на масовата култура и разкривайки интересите, действащи при тяхното функциониране. Спорът за това, какви литературни произведения и какви исторически знания да се изискват, само отклонява вниманието от неотложния проблем, как училищата да подкрепят интелектуалната активност, да преподават критично мислене, непосредно четене, анализ на повествователните структури и семиотичните механизми.

Framing the Sign: Criticism and Its Institutions (Norman, Oklahoma Press, 1988).